

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.36>

УДК 368.01

О. В. Прокоф'єва,

к. е. н., асистент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3715-3558>

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРЕСТРАХОВИХ БРОКЕРІВ УКРАЇНИ

O. Prokofieva,

PhD in Economics, Assistant of the Department of Insurance, Banking and Risk Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

ACTIVITIES OF REINSURANCE BROKERS OF UKRAINE

Страхові/перестрахові брокери в Україні – це ліцензовані професіонали, які виступають посередниками між страховими компаніями та клієнтами. Їх основна роль полягає в тому, щоб допомогти окремим особам і компаніям знайти страхові поліси, які найбільше відповідають їхнім потребам, за найкращою ціною.

Діяльність страхових/перестрахових брокерів на страховому ринку України включає:

Консультавання клієнтів: страхові/перестрахові брокери пропонують клієнтам поради щодо типів страхових полісів, які найкраще відповідають їхнім потребам. Вони допомагають клієнтам зрозуміти, з якими ризиками вони стикаються, і як пом'якшити ці ризики за допомогою страхового покриття.

Визначення страхових потреб: страхові/перестрахові брокери оцінюють ризики, з якими стикаються клієнти, і визначають типи страхового покриття, необхідні для захисту від цих ризиків. Вони також можуть допомогти клієнтам визначити пріоритети своїх страхових потреб на основі їх бюджету та схильності до ризику.

Оцінка страхових полісів: страхові/перестрахові брокери оцінюють страхові поліси різних страхових компаній, щоб визначити найкращий поліс для конкретного клієнта. Вони аналізують умови полісів, порівнюють ціни та ведуть переговори зі страховими компаніями від імені своїх клієнтів.

Управління страховими претензіями: страхові/перестрахові брокери допомагають клієнтам у разі претензій, допомагаючи їм орієнтуватися в процесі подання претензій і забезпечуючи ефективну та справедливую обробку претензій.

Надання постійної підтримки: страхові/перестрахові брокери надають постійну підтримку клієнтам, регулярно переглядаючи їхні страхові поліси та надаючи рекомендації щодо оновлень або змін, якщо це необхідно.

Таким чином, страхові/перестрахові брокери в Україні відіграють вирішальну роль на страховому та перестраховому ринку, допомагаючи клієнтам зорієнтуватися у складному світі страхування та забезпечуючи їм необхідне покриття для захисту від фінансових втрат.

Загалом стаття містить цінну інформацію для всіх, хто зацікавлений у розумінні ролі та діяльності страхових брокерів в Україні, а також підкреслює важливість співпраці з авторитетним брокером для забезпечення належного страхового покриття.

Insurance/reinsurance brokers in Ukraine are licensed professionals who act as intermediaries between insurance companies and clients. Their primary role is to help individuals and companies find the insurance policies that best suit their needs at the best price.

The activities of insurance/reinsurance brokers in the insurance market of Ukraine include:

Advising clients: Insurance/reinsurance brokers offer advice to clients on the types of insurance policies that best suit their needs. They help clients understand what risks they face and how to mitigate those risks with insurance coverage.

Determining Insurance Needs: Insurance/reinsurance brokers assess the risks facing clients and determine the types of insurance coverage needed to protect against those risks. They can also help clients prioritize their insurance needs based on their budget and risk appetite.

Evaluating Insurance Policies: Insurance/reinsurance brokers evaluate insurance policies from different insurance companies to determine the best policy for a particular client. They analyze policy terms, compare prices and negotiate with insurance companies on behalf of their clients.

Insurance Claims Management: Insurance/reinsurance brokers assist clients with claims by helping them navigate the claims process and ensuring that claims are handled efficiently and fairly.

Providing ongoing support: Insurance/reinsurance brokers provide ongoing support to customers by regularly reviewing their insurance policies and recommending updates or changes as needed.

Thus, insurance/reinsurance brokers in Ukraine play a crucial role in the insurance and reinsurance market, helping clients navigate the complex world of insurance and providing them with the coverage they need to protect against financial losses.

Overall, the article provides valuable information for anyone interested in understanding the role and activities of insurance brokers in Ukraine, and highlights the importance of working with a reputable broker to ensure adequate insurance coverage.

Ключові слова: *перестраховий ринок, страховий бокер, перестраховий брокер, договір перестраховання, комісійна винагорода.*

Key words: *reinsurance market, insurance booker, reinsurance broker, reinsurance contract, commission fee.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема, яка розглядається в статті, полягає в недостатньому розумінні та обізнаності населення та бізнесу в Україні щодо ролі та діяльності страхових брокерів на страховому ринку. Це нерозуміння може призвести до того, що окремі особи та підприємства будуть недостатньо застраховані або не матимуть належного страхового покриття, що може призвести до фінансових втрат у разі несподіваної події.

Крім того, у статті також йдеться про необхідність дотримання страховими брокерами норм, встановлених законодавством, щоб забезпечити отримання клієнтами чесних та належних послуг.

Стаття має на меті поінформувати читачів про важливу роль страхових/перестрахових брокерів в Україні, їхні обов'язки та діяльність, а також про переваги співпраці з авторитетним брокером для забезпечення належного перестрахового покриття.

Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання, а саме: логіко-історичний метод, методи системного аналізу та узагальнення, абстрактно-логічний метод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі світові та вітчизняні науковці здійснили досить багато досліджень та публікацій в сфері перестраховування, в т.ч. дослідили діяльність перестрахових брокерів, оскільки цей сегмент страхового ринку є дуже актуальний.

Значний внесок у дослідження сутності та значення перестраховування, діяльності перестрахових брокерів зробили вітчизняні та зарубіжні науковці, як М. М. Александрова, В. Д. Базилевич, В. Д. Бігдаш, О. І. Барановський, Д. М. Бланд, О. О. Гаманкова, О. А. Гвозденко, Н. М. Внукова, О. Д. Заруба, О. В. Козьменко, Н. І. Машина, Л. В. Нечипорук, В. Й. Плиса, К. М. Пфайффер, Н. В. Ткаченко, К. Є. Турбіна, К. В. Третяк, Д. Д. Хемптон, Л. В. Шірінян, Я. П. Шумелда, І. В. Ютовець та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення та розкриття особливостей діяльності перестрахових брокерів на перестрахового ринку, визначення їх ролі та місця в світовому перестраховому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим елементом стабільного фінансового сектору є розвинений ринок брокерських послуг. У складні часи в Україні ефективний ринок брокерських послуг може стати каталізатором економічної стабільності та здійснення структурних та комплексних реформ структури ринку капіталу. У сучасній реальності різні

нові фінансові інструменти на фінансовому ринку, різні торгові плани та взаємозв'язок між страховим, перестраховим, фондовим, кредитним та грошовим ринками повинні забезпечувати максимальне акумулювання фінансових ресурсів, їх розумний розподіл та перерозподіл та найефективніше використання. Тому розвинений ринок брокерських послуг відіграє важливу роль в економічному зростанні фінансового та страхового ринку країни [8].

З точки зору інтеграції України до Європи та міжнародного страхового ринку, створення цілком функціонального сектора брокерських послуг на перестраховому ринку є надзвичайно важливим завданням.

В Україні, згідно з чинним законодавством, посередницьку діяльність, яка може здійснюватися для укладення договору перестрахування, можуть здійснювати:

1. Перестрахові брокери;
2. Постійні офіси перестрахових брокерів-нерезидентів.

Страховими брокерами можуть бути: юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності та громадяни-підприємці, офіційно зареєстровані в Українському національному реєстрі страхових брокерів; представництва іноземних страхових брокерів зареєстровані як платники податків в Україні та в державному реєстрі страхових брокерів України [7].

Стаття 15 Закону України «Про страхування» відведена посередницькій діяльності у сфері страхування. Ця стаття визначає можливості посередників, таких як українські брокери з перестрахування, та їх вимоги до реєстрації.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про страхування»: «Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахуванні як перестраховувальник» [2].

У законі визначається, що діяльність перестраховальних брокерів виконується лише з перестраховальної діяльності, та включає в себе консультації, спеціалізовані інформаційні сервіси та роботи, пов'язані з підготовкою, укладанням та виконанням договорів перестраховання. З урахуванням передбачуваних збитків, пов'язаних зі збором та перерахуванням перестрахових внесків за договором перестраховання, страховими виплатами та компенсаціями, та іншими послугами [2].

Положенням «Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» затвердженим Розпорядженням від 28.05.2004 № 736 визначено вимоги до перестраховальних брокерів при посередницькій діяльності з перестраховання:

- присутність знання та кваліфікація менеджера юридичної особи, яка має намір здійснювати посередницьку діяльність з перестраховання, повинна підтверджуватися свідоцтвом встановлених стандартів;

- забезпечення запоруки професійної відповідальності взгідно до вимог чинного українського законодавства;

- інші вимоги, передбачені чинним українським законодавством.

Крім того, для реалізації посередницької діяльності необхідно отримати свідоцтво про доручення до Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів [6].

Реєстр контролює загальну кількість страхових та перестрахових брокерів, та надає потенційним клієнтам необхідну інформацію про їх контактну інформацію. У той же час неможливо надати більш детальну інформацію, що характеризує результати діяльності брокера.

Перш за все, із наведеного списку не зрозуміло, що робить брокер: надає страхові чи перестрахові послуги. Це постійні представники перестраховальних брокерів або перестрахових брокерів-нерезидентів. Тому неможливо отримати інформацію про кількість перестраховальних брокерів, що працюють в Україні [9].

По-друге, реєстр не містить інформації про офіційні сторінки цих посередників в інтернеті. Тому досі незрозуміло, як отримати іншу інформацію про таких брокерів. По-третє, немає інформації про відповідність діяльності цих посередників чинному законодавству та їхнім зобов'язанням перед клієнтами. Реєстр оновлюється щоквартально, тому можливо отримати з нього інформацію: брокер залишається в реєстрі, або, можливо, він вирішив анулювати своє свідоцтво про реєстрацію до кінця кожного наступного кварталу [9].

Слід також зазначити, що відсутня інформація про сферу діяльності перестраховальних брокерів, і є лише декілька перестрахових компаній, які надають інформацію про види перестраховання через посередників. Тому важко повністю проаналізувати діяльність посередницьких установ у сегменті перестраховання.

Для того, щоб відстежити тенденції розвитку, які є дуже важливими для існування інститутів ринкових відносин для страхових та перестрахових брокерів, спочатку проаналізуємо кількість страхових та перестрахових брокерів в Україні та порівняємо їх із загальною кількістю страхових компаній для визначення ринкової частки, що обслуговується .

Станом на 27.04.2020 року кількість страхових та перестрахових брокерів в Україні становить 63 [1].

Відповідно до інформації, зображеної на рисунку 1 кількість страхових та перестрахових брокерів зменшувалась з 60 у 2012 році до 51 у 2015 році, а з 2016 року до 2020 року кількість брокерів зростала з 57 до 63 відповідно. Можна сказати, що ця тенденція є позитивною, така ситуація свідчить про покращення функцій посередницьких установ на вітчизняному страховому ринку.

Виходячи з показника відношення кількості страхових компаній до кількості страхових та перестрахових брокерів на українському страховому ринку, ми спостерігаємо поступову тенденцію до зменшення. Це відбувається за рахунок збільшення кількості страхових та перестрахових

брокерів, а також скорочення кількості страхових компаній. Так протягом 2012-2015 років на одного страхового (перестрахового) брокера припадало в середньому 7 страхових компаній, у 2016-2018 рр. цей показник склав в середньому 4 страхових компаній, а вже у 2019-2020 роках опустився до 3-4 страхові компанії на брокера.

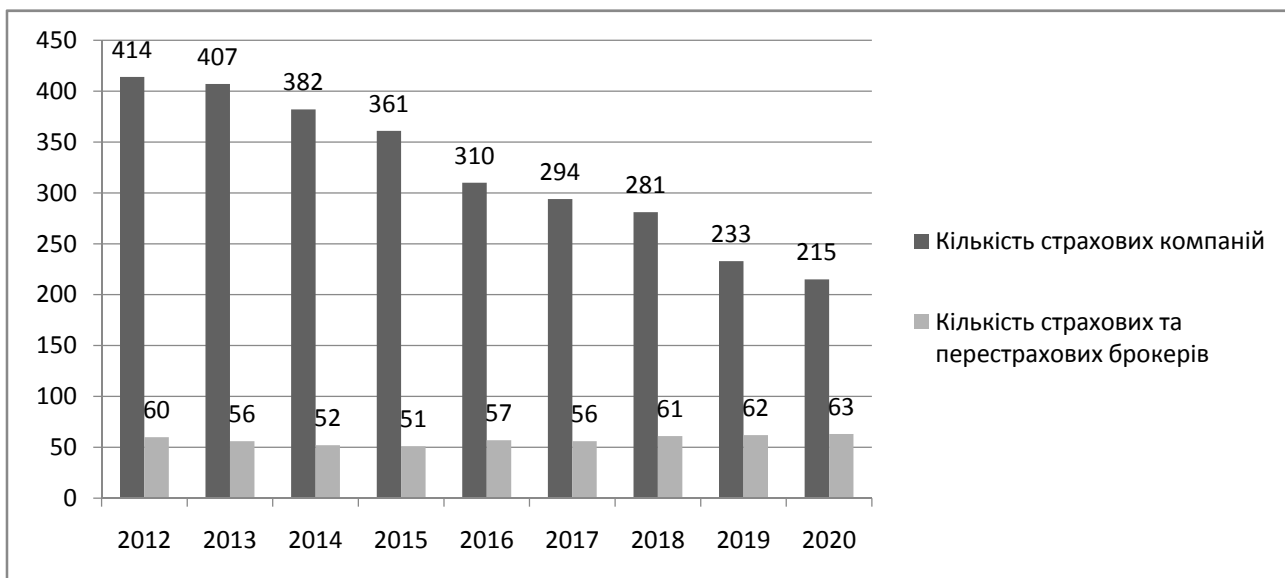

Рис. 1. Співвідношення кількості страхових компаній до кількості страхових та перестрахових брокерів України за 2012-2020 роки.

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Світова практика свідчить, що мінімальне співвідношення страхових компаній до страхових брокерів має становити 10:1. Іншими словами, на одну страхову компанію має бути 10 страхових брокерів [5].

Сучасний розвиток брокерської діяльності на українському страховому ринку не відповідає світовим стандартам та тенденціям. Україна має один із найнижчих показників щодо кількості брокерів серед європейських країн.

Розглядаючи діяльність брокерів, варто проаналізувати укладання ними договорів перестраховання на українському та міжнародному ринках. На рис. 2 наведено статистику укладання договорів перестраховання з перестраховиками-резидентами в яких перестраховувальні брокери брали активну участь за досліджуваний період.

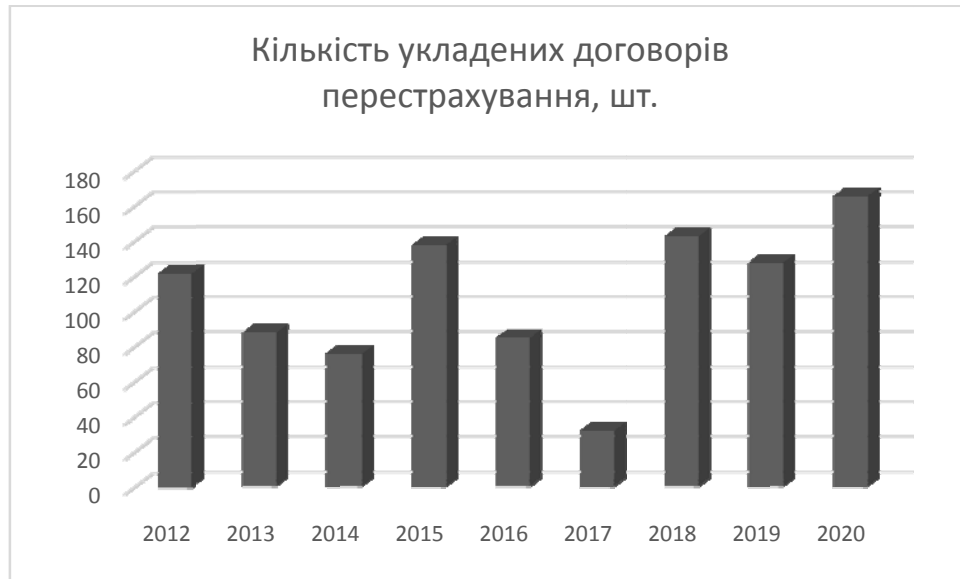

Рис. 2. Кількість укладених договорів перестраховання

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Кількість договорів перестраховання, підписаних з перестраховальними брокерами за аналізований період є зовсім нерівномірною, так менше ніж 100 договорів було укладено протягом 2013-2014 рр., 2016-2017 рр., у 2017 році кількість договорів склала 32, що є найвищим показником за весь аналізований період. Протягом 2018-2020 рр. кількість укладених договорів зростала, та найбільша кількість договорів була укладена в 2020 році і дорівнювала 166 шт. [3].

Інші показники підтверджують цю тенденцію: обсяг премій, що збираються перестраховальниками-резидентами, з 2012 р. до 2014 р. премії зросли з 4 859,7 тис. грн. до 8 957,8 тис. грн.. відповідно, у 2015 році - 5 574,1 тис. грн., а у 2016 році зросли до 10 579 тис. грн., відповідно до кількості договорів найменший обсяг отриманих премій був у 2017 році та дорівнював 3 497,4 тис. грн., а найвищий у 2020 році - 30 746,78 тис. грн..

Рівень виплат є абсолютно непропорційним обсягу отриманих премій, так у 2012 та 2015-2017 рр. виплати взагалі не здійснювалися, а у 2013 вони склали -15 959,20 тис грн., що є найбільшими за весь аналізований період, та

63,90 тис. грн. у 2018, що є найменшим показником, у 2019 р.- 3 161,40 тис грн., а у 2020 р. - 297,87 тис. грн.

Інша тенденція також спостерігається у розмірі комісійних, що стягуються страховими та перестраховими брокерами. Рівень комісій виражених у відсотках коливається від 8 до 20 % за весь період.

Ще одним чинником, що підтверджує те, що перестраховальники-резиденти використовують перестраховання як інструмент оптимізації та ухилення від сплати податків, є вагома різниця в рівнях виплаченої комісії. Враховуючи те, що зазвичай більші та найнебезпечніші ризики, передані за кордон, збільшувати розмір комісійних на внутрішньому ринку є нерозумно.

З огляду на вищезазначену ситуацію, очевидно, що вітчизняні страхові компанії мають можливість залучати більше іноземців через перестраховальних брокерів. Це може поліпшити фінансову надійність страхових компаній, впевненість клієнтів у майбутніх виплатах та впевненість у всьому страховому ринку тощо.

Загалом можна зробити висновок, що участь перестраховальних брокерів у процесі укладання договорів перестраховання є незначною через наступні причини:

- загалом кажучи, інститут посередництва на страховому ринку, та особливо на ринку перестраховання, є недостатньо розвиненим. Кількість страхових та перестрахових брокерів у рази менше від кількості страхових компаній, що працюють на ринку.

- недостатньо інформації та аналізу баз даних про результати діяльності посередницьких установ для більш ретельного аналізу. Брокерська діяльність у перестрахованні - все ще дуже закрите та непрозоре поле, яке підриває довіру потенційних перестраховальників. На цьому етапі, окрім імені брокера, немає іншої інформації та дуже короткої загальної інформації про брокера в Державному реєстрі страхових (перестрахових) брокерів. Ніхто не знає, що це за брокери, чи відповідають вони вимогам чинного законодавства, чи здійснюють реальну посередницьку діяльність;

- відсутність страхування професійної відповідальності, яке відповідає міжнародним стандартам. Вимоги до створення та функціонування страхових (перестраховальних) брокерів, що працюють в Україні, є дуже вільними та не відповідають суворим вимогам Європейського Союзу.

Оцінивши поточний стан посередницької діяльності України щодо договорів перестраховування, ми можемо зробити наступні висновки:

Характеристикою українського ринку перестраховування є невелика кількість брокерів, що займаються цим бізнесом. Крім того, їх кількість майже не змінилася за останні 9 років, коливаючись від 60 (2012) до 51 (2015) та 63 у 2020, що є найбільшим показником. Така ситуація зумовлена існуючими ринковими проблемами: ринок брокерських послуг особливо не розвивається.

На внутрішньому ринку перестраховування посередники перестраховування становлять лише незначну частину, і їх учасники в основному організують перестраховальні відносини без участі перестраховальних брокерів.

Можна створити відповідні умови для розвитку посередників на ринку перестраховування за допомогою таких заходів [4]:

- стандартизація законодавчої бази та усунення недоліків довідкових матеріалів та необхідної статистичної інформації, що перешкоджають діяльності приймаючих посередників;
- впровадження страхування відповідальності для страхових та перестрахових брокерів як в розвинених країнах;
- узгодити вітчизняні законодавчі норми, що регулюють його діяльність, зі світовими стандартами та рекомендаціями ЄС.

Ці заходи спрямовані на забезпечення повноцінного розвитку посередників, зміцнення ринку перестраховування України та наближення його до світового ринку перестраховування.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Посередницька діяльність на ринку перестраховування є необхідними засобами

для активізації внутрішнього ринку перестраховання та інтеграції його у світовий ринок перестраховання.

На основі дослідження можливо розглянути певні перспективні напрями перестрахових брокерів в Україні:

- Збільшення попиту на перестраховання, скільки страхова галузь в Україні продовжує розвиватися та стає все більш складною, попит на перестраховання, ймовірно, зростатиме. Перестрахові брокери можуть допомогти страховим компаніям керувати їхніми ризиками та отримати доступ до капіталу, необхідного для страхування більших полісів.

- Доступ до міжнародних ринків, перестрахові брокери в Україні можуть допомогти місцевим страховикам вийти на міжнародні ринки та розширити свою діяльність за межі внутрішнього ринку.

- Інновації та спеціалізація, оскільки перестрахові брокери можуть запропонувати спеціалізований досвід у таких сферах, як ризики катастроф, кіберризиків та ринки, що розвиваються. З появою та розвитком нових ризиків перестраховим брокерам потрібно буде залишатися на випередженні та розробляти інноваційні рішення, щоб допомогти своїм клієнтам керувати цими ризиками.

- Аналітика технологій і даних: перестрахові брокери можуть використовувати технології та аналітику даних, щоб надати більш складну оцінку ризиків і моделі ціноутворення. Це може допомогти страховикам приймати більш обґрунтовані рішення щодо андеррайтингу та ефективніше керувати ризиками.

- Співпраця та партнерство: перестрахові брокери можуть працювати зі страховиками, перестраховиками та іншими зацікавленими сторонами для розробки спільних рішень, які принесуть користь усій галузі. Наприклад, брокери можуть допомогти страховикам об'єднати їхні ризики для створення більших портфелів, які є більш привабливими для перестраховиків.

- Регуляторні зміни: нормативно-правова база для перестрахових брокерів в Україні, ймовірно, буде змінюватися з часом. Брокерам потрібно

буде бути в курсі будь-яких змін і відповідним чином адаптувати свої бізнес-моделі.

Загалом, перспективи перестрахових брокерів в Україні позитивні, з можливостями для зростання та інновацій у галузі, що швидко розвивається.

Література

1. Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів. URL: <https://data.gov.ua/dataset/nfp-drsb/resource/95b142d3-e349-4862-adbf07b71294dc95> (дата звернення 10.03.2023 р.)
2. Закон України “Про страхування” від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР // Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.03.2023 р.)
3. Інформація про посередницькі послуги у страхуванні та/або перестраховуванні. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-proposerednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html> (дата звернення 10.03.2023 р.)
4. Пікус Р. Міжнародний досвід діяльності страхових посередників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. № 107-108. С. 20-23.
5. Приказюк Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання. *Ефективна економіка*. 2013. №2
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 5 грудня 2015 р. № 5460-VI / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення 10.03.2023 р.)
7. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2004 № 124. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/124-2004-%D0%BF> (дата звернення 10.03.2023 р.)
8. В. Д. Базилевич, Р. В. Пікус, Н. В. Приказюк та ін. Страхові послуги: підручник у 2-х ч. ред. К.: Логос, 2014. Ч. 1. 496 с.
9. Татаріна Т.В., Третяк К.В. Особливості функціонування перестрахових брокерів на вітчизняному ринку перестраховування. *Проблеми*

економіки. 2014. № 4. С. 170-176. URL:
https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-4_0-pages-170_176.pdf (дата звернення 10.03.2023 р.)

References

1. Open data portal (2023), “State register of insurance and reinsurance brokers”, available at: <https://data.gov.ua/dataset/nfp-drsb/resource/95b142d3-e349-4862-adbf07b71294dc95> (Accessed 10.03.2023).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “On Insurance”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 10.03.2023).
3. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2023), “Information about intermediary services in insurance and/or reinsurance”, available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-proposednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html> (Accessed 10.03.2023).
4. Pikus, R. (2012), “International experience of insurance intermediaries”, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, vol. 107-108, pp. 20-23.
5. Prykaziuk, N.V. (2013), “Activities of insurance brokers in Ukraine and its regulation”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 2.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “About innovative activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (Accessed 10.03.2023).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), Resolution “On approval of the Procedure and requirements for carrying out reinsurance with a non-resident insurer (reinsurer)”, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/124-2004-%D0%BF> (Accessed 10.03.2023).
8. Bazylevych, V.D. Pikus, R.V. and Prykaziuk, N.V. (2014), *Strakhovi posluhy [Insurance services]*, vol. 1, Lohos, Kyiv, Ukraine.
9. Tatarina, T.V. and Tretiak, K.V. (2014), “Peculiarities of functioning of reinsurance brokers on the domestic reinsurance market”, *Problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 170-176, available at: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-4_0-pages-170_176.pdf (Accessed 10.03.2023).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2023 р.